

nes historiske værdi og den kronologiske kildekritik. Eksempelvis refererer Bjørn Brandelin og Henriette M. Hoel det rygte, at Eleonore af Aquitanien skulle have forført Saladin (s. 315), men uden at gøre opmærksom på, at rygten, der blev udbredt af Matthew Paris efter dronningens død, repræsenterer en sen udvikling af *Pas de Saladin* og dermed står i en ganske bestemt kontekst (Saladin var i virkeligheden en lille dreng på det tidspunkt, hvor Eleonore kunne have truffet ham, så han må virkelig have været utrolig fremmelig!).⁸ Her som andre steder ville en klar afgrænsning mellem litterær fiktion og historisk skildring have været på sin plads, og det kunne også give anledning til nye tolkninger af de kvindelige herskere.

Facit er altså blandet. På den ene side er denne antologi innovativ og repræsenterer et forskningsmæssigt fremskridt. På den anden side lever visse bidrag ikke op til den allerede eksisterende forskningsstandard. Kildekritiske og tolkningsmæssige instrumenter såvel som grundlæggende europæisk forskning fortjener ikke at blive glemt, uanset om de berører mænd eller kvinder. Det er derfor trist, at disse spændende norske kvindelige herskere kun delvis får deres fortjente plads i en europæisk forskningssammenhæng. Lidt mindre national stolthed ville måske have hjulpet.

Carsten Jahnke

| CARSTEN SELCH JENSEN, MARIKA MÄGI, KERSTI MARKUS & JANUS MØLLER JENSEN: *Da danskerne fik Dannebrog*, Gads Forlag, København 2019, 224 s., 249,95 kr.

Denne ypperlige bog er resultatet af mange års tværfagligt samarbejde mellem danske og estiske forskere. Den direkte anledning til udgivelsen er 800-året for Dannebrog's fald fra himlen under Valdemar Sejrs erobring af Tallinn i 1219. Men selve den begivenhed ved vi i øvrigt ikke så meget om, og moderne kyniske historikere har det i det hele taget ikke godt med flag, der pludselig falder ned ovenfra. I stedet giver bogen en kompakt og kompetent redegørelse for den danske Østersøekspansion lige efter 1200 og for, hvad man nu ved om datidens samfund i Estland og Livland (nuværende sydlige Estland samt Letland)

Carsten Selch Jensen er teolog og historiker og behandler både begivenheder, militær organisering og teologien bag korstogene, arkæo-

⁸ Ralph V. Turner: *Eleanor of Aquitaine*, Yale 2009, s. 302ff. Om *Pas de Saladin* se Roger Sherman Loomis: „Richard Cœur de Lion and the Pas Saladin in Medieval Art“, *PMLA*, 30:3 (1915), s. 509-528.

logen Marika Mägi blandt andet borge, topografi og forbindelsesveje, kunsthistorikeren Kersti Markus afbildninger af korstog og arkitektur og historikeren Janus Møller Jensen den danske eftertids opfattelse og brug af Dannebrog. Grænserne er ikke skarpe, de fire forfattere bidrager alle til flere af emnerne.

Et vigtigt perspektiv er forfatterens insistens på, at estere og andre baltiske folk ikke skal opfattes som en monolitisk blok, men bestod af mange grupperinger, nogle gange i indbyrdes strid. Det har tidligere forskning også været opmærksom på, men egentlig ikke anvendt til noget, i modsætning til her. Det giver for eksempel god mening at forestille sig, at danske krigere har haft samarbejdsaftaler og måske endda militære alliancer med nogle imod andre. Det kunne forklare, hvorfor Valdemar Sejr i 1219 kunne komme med en meget stor flåde og gå i land uden modstand. Han var ventet og velkommen. Siden gik det galt, og kampen blev hård.

Daugmale var Baltikums største handelscentrum i sen vikingetid og tidlig middelalder. Et multietnisk og multikulturelt centrum 20-30 km op ad Daugavafloden og på en af hovedforbindelserne over Polotsk til Kiev. Ganske nær ved Daugmale blev det første livlandske bispesæde grundlagt i Üsküll, og forfatterne foreslår, at der har været en tidlig dansk militær tilstedeværelse dér på øen Holme. Handelsmål og korstogsmål faldt sammen, konkluderer de. Mere spændende er forslaget om, at da Daugmale blev opgivet, og handelen flyttede ud til kysten til den nygrundlagte Riga i 1201, blev Tallinn erobret og anlagt som en konkurrent for at kontrollere den nordlige handelsvej til Rusland.

Inden den danske erobring var det militære og formodentlig kulturelle centrum i Tallinn ikke på det nuværende domkirkebjerg, men på højdedraget Tõnismägi lidt mod syd. Det er senere blevet gravet væk, så topografien er anderledes i dag, men Tallinn omkring 1219 rekonstrueres med grundige arkæologiske redegørelser og strålende kort. De viser blandt andet, hvor strandlinjen har været, og hvor Valdemars flåde må have lagt til. Der argumenteres overbevisende for, at reorganiseringen af Tallinn var ganske radikal ved erobringen.

Det skriftlige kildemateriale er på den ene side overvældende i form af Henrik af Letlands omfangsrige og meget detaljerede historie om kristningen af Livland og Estland, som blev afsluttet i 1227, og som Selch Jensen er en af nutidens største kendere af. På den anden side er alt øvrigt på skrift blot nogle få dokumenter og årbogsnotitser. Generelt ser bogens kildetolkninger solide ud, men svært er det. At den danske flåde i 1219 skulle have bestået af 1500 skibe, afvises som overdrevent, og hæren anslås derefter til 4.000-6.000 mand som „et kvalificeret gæt“. Man kunne jo have gættet på et hvilket som helst andet tal.

Det er en smuk bog med mange illustrationer af genstande, land-

skaber og rester af befæstninger og kirker. De fine kort er en vigtig hjælp til at følge argumentationen og skaber overblik. Et særligt scoop er de flotte billeder fra en estisk og en litauisk dokudrama fra 2012 og 2018. Det bliver jo aldrig som at være der selv. Skuespillernes tænder og hud er for fine, og tøj og våben er ikke slidte, men der er kælet for detaljerne, og alt udstyret ser ud til at være så autentisk, som man nu kan lave det i dag. I modsætning til billeder af støvede museumsgenstande er de moderne film med til at understrege en af bogens pointer: Historien drejer sig om rigtige mennesker og kamp på liv og død.

Bogen er ikke uden skønhedsfejl. En spændende analyse af Ribe Domkirkes trekantsrelief som korstogspropaganda taler om en figur, hvis identitet afsløres af bogstaverne A og W. Det skulle nok have været de græske bogstaver alfa og omega, og alligevel ville alle læsere måske ikke have Johannes Åbenbaring 22,13 så præsent, at de straks tænkte Jesus. Ikke alle ved, hvornår det tredje korstog til det Hellige Land var (1189-92), eller at Fellin og Viljandi – hvor flaget måske i virkeligheden faldt ned i 1208 og ikke i Tallinn i 1219 – er samme lokalitet.

Det er småting. Bogen er spændende, giver en glimrende oversigt og samtidig en række forslag til nytolkninger af enkeltheder og af en større sammenhæng for det danske militære engagement i Estland og Livland i begyndelsen af 1200-tallet. Den kan varmt anbefales til forskning, undervisning og almindelig fornøjelseslæsning.

Kurt Villads Jensen

| ULLA KJÆR, MICHAEL BREGNSBO, EVA DE LA FUENTE PEDERSEN, CLAUDIUS RØLLUM-LARSEN & PETER THYSSEN, FOTOS AF ROBERTO FORTUNA: *Holmens Kirke*, Gads Forlag, København 2019, 240 s., 299,95 kr.

Holmens Kirke fejrede i september 2019 sit 400-års jubilæum. For 100 år siden skete det med Marineministeriets udgivelse af Louis Bobés store *Bremerholms Kirke og Menighed 1619-1919*. Bygningerne er beskrevet i *Danmarks Kirker*, så det grundlæggende arbejde er gjort. Man kunne have lavet en bog, der beskrev de sidste 100 års historie. Det havde været en lejlighed til at grave dybt, men menighedsrådet har ønsket en bredere beskrivelse af kirkens historie, af kirkemusikkens historie, kirkens moderne funktioner som storbykirke og for søværnets personel. Den moderne æstetiserende billedside af Roberto Fortuna understøtter dette valg.

På 240 sider fortælles historien. Michael Bregnsbo er rammefortælleren. Han lægger kort op til Ulla Kjærs bygningshistorie. Her er den